

Başvuru Tarihi: 29.11.2023 / Kabul Tarihi: 03.01.2024 / Özgün Makale

CESAR CUI'NİN “OP.50 KALEIDOSCOPE NO.9 ORIENTALE” ADLI ESERİNDE DİKKAT ÇEKEN MAKAMSAL MÜZİK UNSURLARI

Sıla ÇAKAR¹

ÖZ

Çoksesli müzik, 19. yüzyılın sonlarında tonal müzikle sınırlı kalmamış, tonal müziğin dışında a tonal, bio tonal, modal, ve makamsal boyutlarda da geliştirilerek zenginleştirilmeye başlamıştır. Bu çalışmada, Rus Beşleri olarak tanınan bestecilerden Cesar Cui'nin Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale adlı eserinde dikkat çeken makamsal müzik unsurları ele alınmıştır.

Eserin üzerinde makam müziği unsurlarının varlığına ilişkin yapılan değerlendirmeler sonucunda, besteci tarafından kullanılan makamsal unsurların, geleneksel Türk müziği yazılı kaynaklarında yer alan makamlarla benzerlikleri saptanmış ve örneklendirilmiştir. Belirlenen makam müziği unsurları, piyano partisi ve viyolonsel partisi üzerinden yapılan alıntılar ile örneklendirilmiştir; bu örneklerdeki makam müziği unsurları da dizek üzerinde yazılan makamın orijinal hali ve tampere edilmiş makam dizisi üzerinden karşılaştırma yoluyla daha açık ve kolay anlaşılır hale getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Rus Besteci, Rus Beşleri, Cesar Cui, Geleneksel Türk Müziği, Makam Müziği, Nev' eser

THE DISTINCTIVE MAQAM MUSIC ELEMENTS AT “OP.50 KALEIDOSCOPE NO.9 ORIENTALE” BY CESAR CUI

ABSTRACT

Polyphonic music was not limited to tonal music at the end of the 19th century, but began to be developed and enriched in a tonal, bio-tonal, modal and maqam dimensions in addition to tonal music. In this study, the distinctive maqam music elements at Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale by Cesar Cui, one of the composers known as the Russian Five, are discussed.

As a result of the evaluations made regarding the presence of maqam music elements in the composition, the similarities of the maqam elements used by the composer with some maqams existing in traditional Turkish music written sources determined and exemplified. The determined maqam music elements are exemplified with quotations from piano part and cello part; the maqam music elements in these examples have been made clearer and easier to understand by comparing the original version of the maqam written on the string and the tampered maqam sequence.

Key Words: Russian Composer, Russian Five, Cesar Cui, Traditional Turkish Music, Maqam Music, Nev' eser

¹ Öğr. Gör. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzik Bölümü
E-mail: silacakar@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-9615-8039

1. GİRİŞ

Rus bestecileri, özellikle Mihail Glinka (1804-1857) ve sonrasında Rus Beşleri, Rus halk kültürüne ait yerel müzik unsurlarını işleyerek ulusal özelliklerini koruyan bir müzik yaratmayı başarmışlar ve çoksesli müzik dünyasına dahil olmuşlardır. “19. yüzyıl Ulusal Rus müziği, birçok etkinin bir bileşkesi olarak ortaya çıkmıştır. Yerel halk ezgileri, dinsel müzikler ve aristokrat sınıfın etkisi, bu etkilerin başlıcalarıdır” (İlyasoğlu, 2003, s.167). Rus müziği, oldukça geniş bir coğrafyada çok kültürlü ve farklı halkların ürettiği yerel kaynaklardan beslenen ezgisel ve ritmik zenginliğe sahiptir. “Yalnızca kendilerine özgü nitelikleri olan bu ezgilerin, ses genişlikleri dardır, tonlar eski Yunan modlarına uzanır, ritimden yana çok zengindirler. Rus halk havaları; Kırgız, Tatar, Türkmen, Moğol, Kazak, Gürcü, Çerkez ve Ermeni havalarıyla iç içedir” (Yıldız, 2001, s.29).

Rus bestecileri arasında önemli bir yere sahip olan ve Rus Beşleri olarak adlandırılan bestecilerden Cesar Cui (1835-1919), daha çok opera ve vokal müzik alanında eserler üretmiştir. Besteciliğin yanı sıra önemli bir müzik eleştirmeni olarak da tanınan Cesar Cui, kendi çağında yaşamış olan Rus bestecilerini ve özellikle Rus Beşleri olarak tanınan Miliy Balakirev, Aleksandr Borodin, Modest Mussorgsky, Nikolay Rimsky-Korsakov’un eserlerini tanıtmayı amaçlamıştır.

Beşli’deki besteciler müzik dışında başka alanlarda da görev yapmışlardır. Borodin simyager, Musorgski ordu subayı, Korsakov deniz subayı ve Cui askeri mühendistir. Besteciliği, resmi bir müzik eğitimi almış olan Balakirev’in rehberliğinde öğrenmişlerdir. Birlikte Rus kültürü olarak kabul edilen öğeleri kapsayacak şekilde geleneksel halk şarkısı türlerini kompozisyonlarında işleyerek ulusalcı bir müzik tarzı oluşturmuşlar ve eserlerini geniş dinleyici kitleleriyle tanıştırmışlardır (Figes’ten aktaran Karaçay, 2022, s.13).

Senfoni türü dışında hemen hemen her türde eser üreten Cui, özellikle çocuklara yönelik eserler de üretmiştir. Bestecinin piyano eşlikli solo enstrüman için yazdığı eserler de dikkat çekmektedir. “Op.50 Kaleidoscope” başlığıyla keman ve piyano için yazılmış 24 minyatür arasında en tanınmış olanı 9 numaralı “Orientale” adlı parçadır. Keman için piyano eşlikli olarak yazılmış olmasına rağmen, pek çok enstrüman için uyarlanmış olan bu parçanın viyolonsel düzenlemesi en popüler olanıdır ve eser, en çok bu düzenlemesi ile tanınmaktadır.

Bu çalışmada Cesar Cui’nin Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale adlı eseri ele alınmış ve içerdiği makamsal müzik unsurları müzikal analiz yöntemi kullanılarak irdelenmiştir.

Etimolojik olarak, orient kelimesi, Latince oriens kelimesinden türetilmiştir. Güneşin doğduğu yer olan Doğu’ya atıfta bulunmak için Latince oriri (ing. rise) yani, yükselen, doğan anlamında kullanımının birçok dilde benzerleri bulunmaktadır. Orient; Rusça voskhod, İngilizce sunrise, Arapça sharq, Türkçe doğu anlamına gelmektedir (Alvarez’dan aktaran Karaçay, 2022, s.30).

Oryantalizm kavramı Batı/Avrupa tarafından, Doğu'ya ait birçok farklı kültürel unsurun kendi kültürlerine aktarılması şeklinde ifade edilmiştir.

Mihail Glinka ile birlikte, Batı/Avrupa müziğini tekrarlamaktan ve taklit etmekten sakınılarak Rus halk ezgilerinden yararlanılmaya başlanmıştır. Bu sayede Rus müziğinde ulusal ve yerel unsurlarla zenginleşen bir gelişme gözlenmiştir. Bu gelişmeyle Rus ulusal müzik ekolü oluşmaya başlamıştır. Rus müziği, özellikle Mihail Glinka sonrasında Rus Beşleri'yle birlikte oryantalizm² akımı ile Avrupa müziğinden farklı bir yol izlemiştir. *“Rus Beşleri, eserlerinde halk müziği materyallerini oldukça fazla kullanmışlardır. Bunun yanında, oryantal elementler içeren birçok eser bestelemişlerdir”* (Malkoç, 2020, s.338).

Başlangıcı Aliabyev ve Dargomozhsky'e kadar uzanan Glinka ve daha sonra ulusal akımın temsilcileri olan Rus Beşleri (Korsakov, Cui, Borodin, Balakirev ve Mussorgsky) besteledikleri doğusal figür ve motiflerdeki eserleriyle bu akımın etkisinde ürünler verdiklerini göstermiştir. Rus ekolü bestecileri Şark müziği tasvirleri için armonik sistemi farklı akorlarla zenginleştirebilmiştir. Bu akorların, alışılmış olan üçlü aralık kuruluşundan farklı dörtlü ve beşli aralık kuruluşuna sahip olmasıdır. Ulusal akımın kurucusu Balakirev ve kudretli deste olarak adlandırılan Rus beşleri ile olgunlaşan, Rus klasik müziği, bu coğrafyadaki tüm etnik grupların harmanlandığı, folklorik olarak da zengin olan bu toplumun müzikal olarak ifade biçiminin oluşmasında önemli rol oynamıştır (Malkoç, 2020, s.15).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada Cesar Cui'nin Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale adlı eseri, içerik analizi yöntemi ile tarama modelinde, viyolonsel partisi ve piyano eşliği üzerinden incelenmiştir. Ele alınan bu eserde besteci tarafından kullanılan ve geleneksel Türk müziği yazılı kaynaklarında yer alan makamlarla benzerlikleri saptanan makamsal unsurlar, önce geleneksel Türk müziğindeki orijinal halleriyle örneklendirilmiş, daha sonra makamsal yapılara benzerlik gösterdikleri yedirilmiş (tampere edilmiş) makam dizileri halinde yeniden yazılmıştır. Söz konusu eserden kesitlerle bu referanslar arasında karşılaştırmalar yapılarak tespit edilen bulgularla benzerliklere dikkat çekilmiştir.

² Oryantal: Doğu ile ilgili, doğuyu anımsatan.

Oryantalizm: Doğu uluslarının dillerini, tarihlerini, törelerini inceleyen bilim, doğubilim. (TDK Türkçe Sözlük, s.319)

3. CESAR CUI'NİN SANAT YAŞAMI VE ESERLERİ

Bu bölümde Rus Beşleri olarak tanınan bestecilerden Cesar Antonovich Cui'nin sanat yaşamı, müzik sanatı içerisindeki yeri ve eserleri ele alınmıştır.

Cesar Cui, Rus Beşleri olarak tanınan besteci grubunun en az tanınan üyesidir. Müzik Ansiklopedisi'nin Cui ile ilgili maddesinde aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

1857'de Balakirev ile olan dostluğu onu ilk kompozisyonunu yazmaya sevk etti. "The Captive in the caucasus", "William Ratcliff" gibi operaları Heine'nin trajedisine, 1876'daki "Angelo" Victor Hugo'nun bir oyununa dayanmaktadır. Bu eserleri duygusal derinliğin eksikliğinden ötürü eleştirilmişlerdir. Cui'nin yeteneği aşk düetlerinde görülmektedir (Say, 1985, s.301).

Cesar Cui, besteciliğinin yanı sıra müzik eleştirmeni olarak da sanat dünyasında önemli bir yer tutmaktadır³.

C. Cui, müzik hayatına 1856 yılında başlamıştır ve aynı yıl Miliy Balakirev ile tanışmıştır. Balakirev'in rehberliğinde bestelemeye başlamıştır. Cui'nin Balakirev ve Aleksandr Dargomyzhsky (1813-1869) ile olan dostluğu, müziğe olan ilgisinin artmasına sebep olmuştur. Besteci, 1864-1877 yılları arasında "St. Petersburgskiy Vedomosti" (St. Petersburg Haberleri) bünyesinde müzik eleştirmenliği yapmıştır (Neff'ten aktaran Karaçay, 2022, s.28).

Müzik dünyasında Ulusal Rus Ekolü oluşturmak için bir araya gelen Rus Beşleri'nden Cesar Cui ile ilgili Cavidan Selanik'in Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni adlı kitabında şu bilgiler yer almaktadır:

St. Petersburg askeri akademisinde tahkimat öğretmeni olan Cesar Cui, pek çok opera ve piyano parçası besteledi. Bunların ulusalcılık ya da kişisellik yönünden pek büyük bir anlamları yoktur. Eleştirmenliği ile de tanınan besteci, "Kafkas Tutsağı" adlı operayı yazmakla işe başlamıştı ama, daha sonra William Ratchliff ve Sekizinci Henri gibi yabancı konulara yöneldi. Bestecilikte büyük bir varlık gösteremeyen ve Beşler arasında silik kalan Cesar Cui, yenilik yanlısı olması ve dostları için çalışmasıyla önemlidir. Her şeye karşın, Cesar Cui'nin Rus müziği üzerinde dikkate değer etkileri vardır (Selanik, 1996, s.212).

Cesar Cui, senfoni dışında hemen hemen her formda çok sayıda eser bestelemiştir. Ancak birkaç eseri dışında müzik dünyasında eserleri pek ses getirmemiştir. "Eserleriyle pek yankı uyandırmayan, ancak yenileşme konusundaki güçlü tutkusu ve dostlarına gösterdiği destekle önemli bir işlev gören Cui, özellikle ses müziği ve opera alanında çalışmalar yapmıştır" (Say, 1994, s.436).

³ Cui'nin, Sergey Rahmaninov'un 1. Senfoni'sini çok sert bir şekilde eleştirdiği bilinmektedir. Bu ağır eleştiriden sonra Rahmaninov birkaç yıl beste çalışmalarına ara vermiş, psikolojik tedavi sürecinden sonra 2. Piyano Konçertosu ile yeniden bestecilik çalışmalarına geri dönmüştür. Bu konçertoyu, tedavisini yapan Dr. Nikolay Dahl'a adamıştır.

Rus Beşleri arasında yer alan ve aynı zamanda Rus ordusunda üst düzey görevlerde bulunan Cesar Cui, yazılarıyla bu grubu oluşturan bestecilerin eserlerini tanıtmış, Rus ulusal müziğinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Rus Beşleri, hayatlarını kaybettikten sonra mezarları aynı yere toplanmıştır. “*Cui, 13 Mart 1918’de ölmüştür. Bestecinin naaşı 1939’da Alexander Nevsky Manastırı’ndaki Tihvin Mezarlığı’na, Rus Beşleri’ndeki diğer üyelerin yanına gömülmesi için taşınmıştır*” (Nazarov’dan aktaran Karaçay, 2022, s.30).

Besteciler ve eserleri ile ilgili müzik eleştiri yazıları ve kitapları yayınlanmış olan Cesar Cui, sayısı yüzü bulan çocuk şarkıları, çocuk operaları, kantatlar, koro eserleri, kaprisler, mazurkalar, marşlar, minyatürler, danslar, prelüdlere, süitler, kuartetler, çeşitlemeler, valsler, sonatlar, operalar olmak üzere senfoni dışında hemen hemen her türde eser yazmıştır. Bu çalışmaya konu olan eseri ise “*Op.50 Kaleidoscope*” başlığıyla yazılmış olan 24 minyatür arasında en tanınmış olan “*Orientele*” adlı 9 numaralı parçadır.

4. CESAR CUI’NİN OP.50 KALEIDOSCOPE NO.9 ORIENTALE ADLI ESERİNDE DİKKAT ÇEKEN NEV’ESER MAKAMI DİZİSİ

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Avrupa’da, Romantik Dönem’de Avrupa’nın doğusundaki uygarlıklarda yaşanan sanat olayları, hikâyeler, resim, mimari yapılar, müzik unsurları ve çalgılar daima ilgi çekici olmuştur.

Müzik tarihinin her döneminde besteciler, başka bestecilerin temaları üzerine eserler bestelemişlerdir. Bu yapıtlar varyasyon ve transkripsiyon formları başta olmak üzere çeşitli formlarda yazılmıştır. Bazı durumlarda ise besteciler başka bestecilerin temalarının, anonim temaların veya halk ezgilerinin kimi motiflerine, kendi özgün eserleri içerisinde gönderme yapmışlardır (Kıvrak, 2020, s.225).

Cesar Cui de dahil olmak üzere Rus müziğinde ulusal ve özgün bir tarz yaratmak isteyen Rus Beşleri, Rusya coğrafyasında yer alan kültürlerden, halk kültüründen, halk müziğinden yararlanmışlar, Avrupa müziği dışında ulusal bir Rus müziği yaratma çabası içinde olmuşlardır.

Rus Beşleri, batı müziğinin etkilerinden sıyrılmaya çalışan saf Rus ruhunu taşıyan müzikler bestelemek isteyen bir gruptur. Fransız ve diğer batı ülkelerin kurallarını ve buna bağlı teknik yapıları reddetmişlerdir. Batı müziği tekniğine sıkıca bağlı kalarak müzik yazan Rus bestecilerini de kınamışlardır. Rus Beşleri, halk müziği ve halk ritimlerinden oluşan müzikler bestelemişlerdir. Batıda uygulanan armoni ve kompozisyon tekniklerini bir kenara iterek, kendi yollarını, halk müziğini kullanarak bulmuşlardır (İzmirli, 2010, s.88).

Cui, çok geniş bir coğrafyaya yayılan Rus halklarına ait müziklerden yararlanarak 1893’te keman ve piyano için 24 minyatür parçadan oluşan Op.50 Kaleidoscope başlıklı eserini yazmıştır. Eserdeki 9

numaralı Orientale bölümü, en popüler, en tanınan ve çalınan bölümü olmuş, pek çok enstrüman için, hatta senfoni orkestrası için düzenlenmiştir. Viyolonsel ve piyano için düzenlenmiş hali ise en çok sevilen versiyonları arasında yer almaktadır. Cui'nin 9 numaralı minyatürü, hem modal/makamsal yapısı, hem de melodik ve ritmik yapısıyla da çekici ve popüler hale gelmiştir.

4.1. Cesar Cui'nin Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale Eserinde Dikkat Çeken Nev' eser Makamı

Sol/Rast perdesi durak (karar) sesi olan Nev' eser makamı, bileşik/mürekkeb makamlar arasında yer almaktadır. Çoksesli müzikte nev' eser makamı “sol minör oriental” olarak adlandırılmaktadır.

Durağı rast perdesidir. Seyri inici çıkıcı, bazen da çıkıcı olarak kullanılmıştır. Dizisi, yerinde nikriz beşlisine neva perdesinde hicaz dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir. Nev' eser makamı dizisine Batı musikisinde Sol Minör Oriental denir. Minör Oriental: Armonik minörün dördüncü derecesini kromatik olarak yarım ses yükseltmekle elde edilen diziyeye minör oriental adı verilir. Güçlüsü, diziyi meydana getiren beşli ile dörtlünün ek yerindeki neva perdesidir. Donanımı, si ve mi için bakiye bemolü, fa ve do için bakiye diyezli donanım yazılır. Gerekli değişiklikler eser içinde gösterilir. Yedeni, 1. aralıktaki bakiye diyezli fa ırak perdesidir (Özkan, 2006, s.417).

İçinde birden fazla basit makam dizisi olan, bileşik makamlar arasında yer alan Nev' eser makamı ile ilgili Yılmaz, şu bilgileri vermektedir: “Durağı rast perdesidir. Seyri inicidir. Donanımı, si ve mi bakiye bemol, fa ve do bakiye diyezdür. Dizisi, rast perdesi üzerinde nikriz beşlisi ve neva perdesinde hicaz dörtlüsünden meydana gelir” (Yılmaz, 1984, s.156).

Görsel 1. Nev' eser Makamı Dizisi (Özkan, 2006, s.417)

Görsel 2. Yedirilmiş Nev' eser Makamı Dizisi (Sun, 2021, s.28'den sadeleştirilerek yazılmıştır)

4.2. Cesar Cui'nin Op.50 No.9 Orientale Eserinde Nev' eser Makamı Dizisi Etkileri

Orientale
(from KALEIDOSKOPE)

Cello Solo

CESAR CUI, Op. 50, No.9.
Arranged by Mark Skalmer

Allegretto (♩ = 69)

The musical score is written for Cello Solo in 6/8 time, key of B-flat major. It consists of four measures. Each measure begins with a pizzicato (pizz.) section, indicated by a 'pizz.' marking and a 'V' symbol, followed by an arco section. The dynamics are marked *mf*. The arco sections include a ricochet (ricochet) effect, indicated by a 'V' symbol and a 'pizz.' marking. The tempo is marked Allegretto (♩ = 69).

Görsel 3. Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale Viyolonsel Partisinde Giriş

Eser, Allegretto temposunda, 6/8 ölçü biriminde yazılmıştır. Eserin başında viyolonsel partisinde sekiz ölçülük ritmik karakterde bir giriş yer almaktadır. Bu giriş, Nev' eser makamı dizisinin güçlüsü/dominantı olan re sesi odaklı pizzicato⁴ ve arco⁵ olarak sürmektedir. Arco kısımda ricochet⁶ (rikoşe) yay tekniği tercih edilmektedir. Bu teknikle müzikal olarak oryantal bir hava yaratılmaktadır.

⁴ Yaylı çalgılarda tellerin parmakla çekilerek çalınacağını belirten terim.

⁵ Yaylı çalgılarda arşe/yay ile çalmaya geçişi ifade eden terim.

⁶ Yaylı çalgılarda yayın zıplatılmasına dayalı bir yay tekniği. Verilen ivmeyle yayın tek yönlü olarak (itme ya da çekme şeklinde) sıçratılması ile birkaç ses çalınacağını ifade eder.

Orientale
(from Kaleidoscope) Cesar Cui Op. 50, No.9

Allegretto (♩. = 69)

Piyano

Görsel 4. Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale Piyano Eşliğinde (1-8. Ölçüler) Nev' eser Makamı Dizisi

Görsel 4'te Cui'nin Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale adlı eserinde kullandığı makamsal yapı, piyano eşliğinden alınan kesitten de anlaşılacağı gibi yerinde Nev' eser makamı dizisi ile eşleşmektedir. Oriental bölümünün en tanınmış versiyonu olan viyolonsel partisi de görsel 5'te yer almaktadır.

Orientale
(from Kaleidoscope) Cesar Cui Op. 50, No.9

Allegretto (♩. = 69)

Viyolonsel Partisi

II. I. II. I.

Görsel 5. Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale Viyolonsel Partisinde (10-16. Ölçüler) Nev' eser Makamı Dizisi

11'inci ölçüde başlayan viyolonsel partisinde de aynı makamsal yapı (Nev' eser makamı dizisi⁷) dikkat çekmektedir. 11. ölçüde Nev' eser makamı dizisi içerisinde başlayan motif, 13. ölçüde tekrar gelmekte, ancak bu sefer noktalı sekizlik ve onaltılık süre değerleriyle değişikliğe uğratılmaktadır. Viyolonsel partisinde girişte yer alan re sesi odaklı pizzicato ve arco olarak başlayan yapı, 18. ölçüden

⁷ Avrupa müzik çevrelerinde Macar Çingene Modu (Hungarian Gypsy Mod) olarak adlandırılmaktadır.

sonra tekrar gelmekte ve 22. ölçünün sonuna kadar devam etmektedir. Eser, bu yapı içerisinde küçük çaplı ritmik ve ezgisel değişikliklerle sürmekte ve crescendo yaparak pianissimo nüansında, piyano partisinde uzun bir si bemol pedal sesi üzerinde sona ermektedir. Eserin aynı şekilde Nev' eser makamı dizisi içerisindeki bitişi, görsel 6'daki piyano eşlik partisinde daha açık bir şekilde görülmektedir.

Görsel 6. Op. 50, No.9, Orientale Piyano Eşliğinde Son Ölçüler (43-49. Ölçüler)

Cesar Cui'nin *Op.50 Kaleidoscope No.9 Orientale* bölümündeki makamsal yapının benzeri, Tchaikovsky'nin (1840-1893) *Op.31 March Slav* adlı eserinde de kullanılmıştır. Ancak eserin ritmi 6/8'lik değil, burada 4/4'lük olarak alınmıştır. Tchaikovsky'nin *Op.31 Slav Marşı* ile ilgili olarak Aktüze, şu bilgileri vermektedir:

Çaykovski, çoğunlukla senfonik yapıda olan marşlarını özel amaçlarla ya da sipariş üzerine yazmıştır. Onun 7 Ekim 1876'da tamamladığı op. 31 Slav Marşı da Türk-Sırp savaşında yaralanan Sırp askerleri yararına bestelenmiş ve 17 Kasım 1876'da Moskova'da bu amaçla düzenlenen ve yalnızca marşların yer aldığı konserde ilk kez seslendirilmiştir. Önceleri Sırp-Rus Marşı olarak tanınan Slav Marşı'nın temaları da güney Rusya-bugünkü Ukrayna- ve Sırp halk şarkılarından alınmıştır (Aktüze, 2003, s.602).

1875'te Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'da vergileri artırması üzerine bir dizi isyan başlamıştır. Bulgaristan'daki ayaklanmanın sert bir şekilde bastırılması Sırların isyanına sebep olmuş, Ruslar, Sırları isyanlarında desteklemiş ve cesaretlendirmişlerdir. Sırbistan, Haziran 1876'da Osmanlılarla savaşa girmiş, bazı Rus ve Slav halklarından gönüllüler, Sırlara yardım etmişlerdir. Ancak temmuz ve ağustos aylarında, kötü hazırlanmış Sırp ordusu, Osmanlı ordusuna yenilmiştir. İşte bu yıkım karşısında Moskova'da Sırlara bir dizi yardım konserleri düzenlenmiştir. 1876'da bu konserleri yöneten Nikolai Rubinstein öncülüğünde Rus Müzik Derneği tarafından Tchaikovsky'den bir marş yazması istenmiştir. Önceleri Sırp-Rus Marşı (Serbian-Russian March) olarak adlandırılan marş, sonradan Slav Marşı (March Slave) adını almıştır.

Marşın ilk teması, moderato temposunda ve cenaze marşı tarzında başlamaktadır. 4/4'lük ölçü biriminde, dört ölçülük bir girişten sonra viyola ve fagotlarda gelen makamsal yapı (Nev' eser makamı dizisinde) görsel 7'de yer almaktadır.

5
Bassoons 1-2
Viola
p espress.
p espress.
9
Bsn.
Vla.

Görsel 7. Tchaikovsky Op.31 Slav Marşı Nev' eser makamı dizisi ile eşleşen Fagot ve Viyola Partileri (5-12. Ölçüler)

Nev' eser makam dizisindeki aynı yapı, orkestra partiyonunda daha sonra 13. ve 20. ölçüler arasında flütlerde ve birinci kemanlarda, bir oktav/sekizli alttan klarinetlerde ve ikinci kemanlarda, 21-28. ölçüler arasında obualarda ve bir oktav/sekizli üstten flütlerde de duyurulmaktadır. Buradaki makamsal yapı, Sırp halk şarkılarına (Sırp halk şarkısına⁸ dayanan bestesi Cornelius Stankoviç'e [1831-1865] aittir.) dayanmaktadır.⁹ Görsel 8'de Tchaikovsky'nin Op.31 Slav Marşı'nın moderato temposunda cenaze marşı tarzındaki ilk bölümünde yer alan makamsal yapı, birinci ve ikinci keman partilerinde görülmektedir.

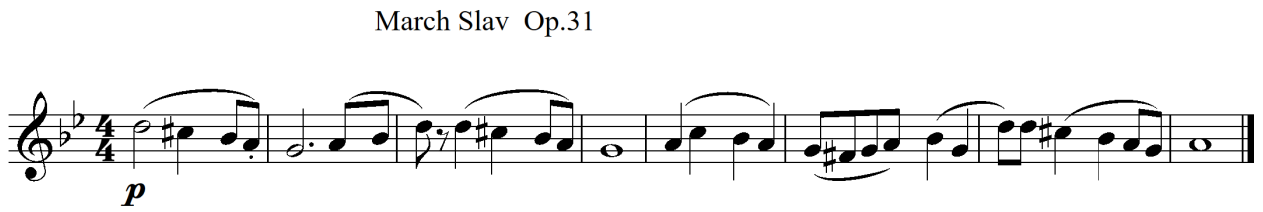
⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=UXZn7DASlaU> Erişim: 24.11.2023

⁹ Tchaikovsky, bu melodileri 1862'de Viyana'da basılan ve Prens III. Mihail Obrenovic'e ithaf edilen, besteci Cornelius Stankovic'in "Sırp Halk Şarkıları" kitabından almıştır.

Görsel 8. Tchaikovsky Op.31 Slav Marşı'nın Moderato Temposunda Cenaze Marşı Tarzındaki İlk Bölümü (13-20. Ölçüler)

Bu melodinin karşılaştırmasının daha iyi yapılabilmesi için tema, yerinde Nev' eser makamı dizisinde, sol ekseninde tek parti olarak yazılmış ve görsel 9'da verilmiştir.

Görsel 9. Tchaikovsky Op.31 Slav Marşı Teması Sol Ekseninde (13-20. Ölçüler)

SONUÇ

Çeşitli eserde kullanılmış olan makamsal müzik esinli etkiler, tonal müziğin dışında farklı ve özgün yapılarıyla dinleyiciler/izleyiciler ve yorumcular üzerinde dikkat çekici, etkileyici olmakta ve ilgiyle karşılanmaktadır.

Cesar Cui'nin Op.50 Kaleidoscope No:9 Orientale bölümü incelendiğinde, eserde kullanılan dizinin Nev' eser makamı dizisi ile eşleştiği sonucuna varılmıştır.

Cesar Cui'nin 6/8'lik ölçü biriminde yazılmış eserinin, Tchaikovsky'nin Op.31 March Slav adlı 4/4'lük ölçü biriminde yazılmış eseriyle arasındaki benzerliğe dikkat çekilmiş ve eserlerin, bestesi Cornelius Stankoviç'e ait Sırp halk şarkısına dayandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Müzik tarihinde önemli yeri olan bestecilerden Cesar Cui, örnek olarak ele alınan eserinde nev' eser makamı dizisi esinli etkiler yaratmıştır. Avrupa dışı, makamsal ve modal müzik unsurlarıyla eser üreten besteciler Cesar Cui ile sınırlı değildir. Besteciler araştırılırken özgün yönleri ortaya konulmalı

ve eserleri daha geniş bir bakış açısıyla incelenmeli, eserlerinde yarattıkları bu tür zenginliklere dikkat çekilmelidir.

KAYNAKÇA

Aktüze, İ. (2003). *Müziği okumak*. (Cilt:4). İstanbul: Pan Yayıncılık.

İlyasoğlu, E. (2003). *Zaman içinde müzik*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İzmirli, R. (2010). *Evrensel müziğin gelişiminde etnik müzik ve enstrümanların rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Ana Sanat Dalı Kompozisyon Sanat Dalı, İstanbul.

Karaçay, T. (2022). *19. yüzyılda yaşamış Rus bestecilerin orkestra eserlerindeki obua sololarının incelenmesi ve icra önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı, Eskişehir.

Kıvrak, B. C. (2020). *Sergey Rahmaninov'un çeşitli piyano yapıtlarında Dies Irae motifinin incelenmesi*. Sanat ve Tasarım Dergisi, s. 214-226.

Malkoç, T. (2020). *Rus romanslarında oryantalizm etkisi*. Güzel Sanatlar Alanında Akademik Çalışmalar, Ankara: Gece Kitaplığı.

Özkan, İ. H. (2006). *Türk musikisi nazariyatı ve usûlleri, kudüm velveleleri*. İstanbul: Ötüken.

Say, A. (1985). *Müzik ansiklopedisi*. (Cilt:1, s.301). Ankara.

Say, A. (1994). *Müzik tarihi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Selanik, C. (1996). *Müziğin tarihsel serüveni*. Ankara: Doruk Yayıncılık.

Sun, M. (2021). *Türk müziği makam dizileri, piyano için*. Ankara: Sun Yayınevi.

TDK (1983) *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları 500/1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yıldız, D. (2001), *Ulusal müzik ve Musorgski*. Ankara: Sevda-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları.

Yılmaz, Z. (1984). *Türk musikisi dersleri*. İstanbul: Ege Matbaası, Vefa.

Elektronik Kaynaklar

İMSLP Petrucci Music Library, Category: Cesar Cui. Erişim: 26.11.2023,
https://imslp.org/wiki/Category:Cui,_C%C3%A9sar

Youtube: Sunce jarko ne sijaš jednako - Gordana Kojadinović. Erişim: 24.11.2023,
<https://www.youtube.com/watch?v=UXZn7DASlaU>

EK - 1

Orientale

(from KALEIDOSCOPE)

Cello Solo

CÉSAR CUI, Op. 50, N° 9.
Arranged by Mark Skalmer.

Allegretto (♩. = 69)

The musical score consists of ten staves of music. It begins with a tempo marking of 'Allegretto' and a quarter note equal to 69. The key signature has two flats (B-flat major). The score includes various dynamics such as *mf*, *p*, and *f*, and articulations like *pizz.* and *arco*. There are first and second endings marked 'I' and 'II'. The piece ends with a double bar line. Fingerings and bowings are indicated throughout the score.

Orientale (From "The Kaleidoscope")

Allegretto

CÉSAR CUI. Op. 50

The musical score for "Orientale" by César Cui, Op. 50, is presented in four systems. The first system begins with a violin part marked *mf* and *pizz. arco*, and a piano part marked *p*. The second system continues the violin and piano parts. The third system introduces a *Dolcissimo* section with a *p* dynamic. The fourth system concludes the piece with a *r.h.* marking in the piano part.

The image displays a musical score for a piano piece, consisting of six systems of staves. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings. The score is written in a key signature of one flat (B-flat) and a 4/4 time signature. The first system features a treble clef staff with a melody and a grand staff (treble and bass clefs) for the piano accompaniment. The melody is marked with *mf* and includes performance instructions: *pizz.*, *arco*, *pizz.*, *arco*, *pizz.*, *arco*, *pizz.*, *arco*, *pizz.*, *arco*, *pizz.*, *arco*, *pizz.*, *arco*. The piano accompaniment starts with a *p* dynamic. The second system continues the piano accompaniment with a *p* dynamic and a *cresc.* marking. The third system features a treble clef staff with a melody and a grand staff for the piano accompaniment. The melody is marked with *p*. The piano accompaniment starts with a *p* dynamic and includes a *pp* marking. The fourth system continues the piano accompaniment with a *p* dynamic and includes a *pp* marking. The fifth system features a treble clef staff with a melody and a grand staff for the piano accompaniment. The melody is marked with *p*. The piano accompaniment starts with a *pp* dynamic and includes a *p* dynamic. The sixth system continues the piano accompaniment with a *p* dynamic. The score includes various performance instructions such as *riten.*, *a tempo*, and *pp*.

The image displays a musical score for a string instrument and piano. The score is written in a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a 7/8 time signature. The string part is on a single staff, and the piano accompaniment is on a grand staff (treble and bass clefs). The score is divided into two systems. The first system shows the string part starting with a *cresc.* marking, followed by a *f* dynamic, then a *mf* dynamic, and finally a *pizz. arco* marking. The piano accompaniment also starts with a *cresc.* marking and a *p* dynamic. The second system shows the string part with *pizz. arco* markings and a *ppp* dynamic. The piano accompaniment features a *pp* dynamic and a *2.* (second ending) marking. The score includes various musical notations such as slurs, ties, and dynamic markings.